

Deboatt & meninger

Hvordan havnet 26 norske barnevernsaker i Strasbourg?

Kronikk

Thea W. Totland,
advokat,
Barneadvokatene DA

Et tyvetall norske barnevernssaker er for tiden til behandling ved Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) i Strasbourg. Et skyhøyt tall for et lite land som ser på seg selv som et fyrtårn for menneskerettigheter. Hvordan kunne vi havne der?

Etter den knusende dommen mot Norge i EMD 10. september er det sagt mye klokt og riktig om svakhetene ved norsk barnevern. Det er et system med svakheter i både kompetanse, prioritering, struktur og tilsyn. Og det er et system som åpner for vilkårlighet. Spørsmålet som da melder seg, er: Hvis barnevernet er på viljeveier, hvorfor har ikke kontrollmekanismene fanget opp dette?

Det rene prestisjerytteri

Ved siden av fylkesmennesenes tilsyn er det fylkesnemndene og domstolene som skal kontrollere og etterprøve barnevernssaker. Og når over 20 norske saker nå behandles av EMD, er det ikke bare fordi barnevernet har krenket barn og foreldres rettigheter. Sakene har havnet i Strasbourg også fordi kvalitetssikringen og kontrollen videre i prosessen har sviktet.

Undersøkelser både i statlig, kommunal og privat regi har avdekket kritikkverdig saksbehandling i store deler av den kommunale barnevernstjenesten. I sommer var jeg engasjert som gransker av en kommune på Vestlandet for å se nærmere på tre omstridte barnevernssaker i kommunen. Granskingen avdekket vilkårlighet, manglende dokumentasjon, ignorering av de rutiner barnevernet etter loven er pålagt å følge, trakassering av familier, ma-

nipulering av fakta og det rene prestisjerytteri. Likevel hadde barnevernet vunnet frem. Funnene i granskingen føyer seg dessverre inn i et mønster jeg har sett så altfor ofte gjennom mine 15 år som barneadvokat.

De fleste gir opp kampen

Det store rettssikkerhetsproblemet oppstår når ufullstendig og feilaktig barnevernsarbeid skal danne grunnlaget for en rettslig prosess. Da oppstår de følgefeil som gjør at norske barnevernssaker havner i Strasbourg. Dessverre har de fleste gitt opp kampen før de kommer dit. Ikke alle har samme stamina som Trude Lobben, som vant frem med sin sak i EMD 10. september.

For det første er det vilkårlighet i bruk av sakkyndige når barnevernstjenesten bringer en sak inn for Fylkesnemnda for sosiale saker med krav om omsorgsovertagelse. Av og til engasjerer barnevernet en sakkyndig, andre ganger ikke. En eventuell sakkyndig er som regel en psykolog, men det er ingen tydelige krav til særskilt barnefaglig kompetanse. Flere psykologer har barnevernet som eneste levebrød. Er man redd for å sage over den grenen man sitter på, er det ikke vanskelig å gjette hvilken vei konklusjonene ofte går. Psykologene kan i praksis gjøre sin vurdering etter eget forgodtbefinnende. Det er hverken reelle krav til metode eller tilfredsstillende mekanismer for kontroll.

Diffus diagnose

For det andre er det asymmetri i tilgangen på kompetanse og ressurser. Barnevernstjenesten stiller med hele sitt team, gjerne en innleid psykolog og en advokat som kan bruke ubegrenset med tid til full timepris for å vinne saken. Barn og foreldre får dekket kun advokat og da ikke til advokatens normale timepris. Private parters advokat honoreres av staten etter en stykk-

Høyesterett ser ut til å ha abdisert når det gjelder rettssikkerheten for våre svakeste

”

pris. Betalingen er med andre ord den samme om saken er komplisert eller enkel, om foreldrene bøyer av for barnevernet eller om de kjemper for barna sine, om barnevernet opptrer profesjonelt (noe selvsagt mange gjør) eller kun er opptatt av å vinne saken med alle midler. Resultatet for advokaten er at jo mer man kjemper for foreldrene mot barnevernets arsenal av ressurser, desto lavere blir timebetalingen.

Fylkesnemnda (som er et forvaltningsorgan) nærer ofte også en blind tillit til forvaltningens og eventuelle sakkyndiges ufeilbarlighet. Dersom barnevernstjenesten har gjort en dårlig jobb, eller til og med fører fylkesnemnda bak lyset – ja, så blir dette i mange tilfeller ikke oppdaget. Resultatet er at barnevernet vinner frem med omsorgsovertagelse i nærmere 90 prosent av sakene. De fleste omsorgsovertagelser skjer ikke på grunn av overgrep, vold, rus eller psykiatri i familien, men fordi foreldrene får den svært diffuse diagnosen «manglende foreldreferdigheter».

Store geografiske forskjeller

Havner man i fylkesnemnda, er det ikke

Debattredaksjonen

DEBATTREDAKTØR
Erik Tornes

Adresse:
Aftenposten, Debatt,
Boks 1178, 0107 Oslo

KRONIKK
E-post:
kronikk@aftenposten.no

Kronikk: Maks. 6000 tegn
inkl. mellomrom.
Legg ved portrettfoto.

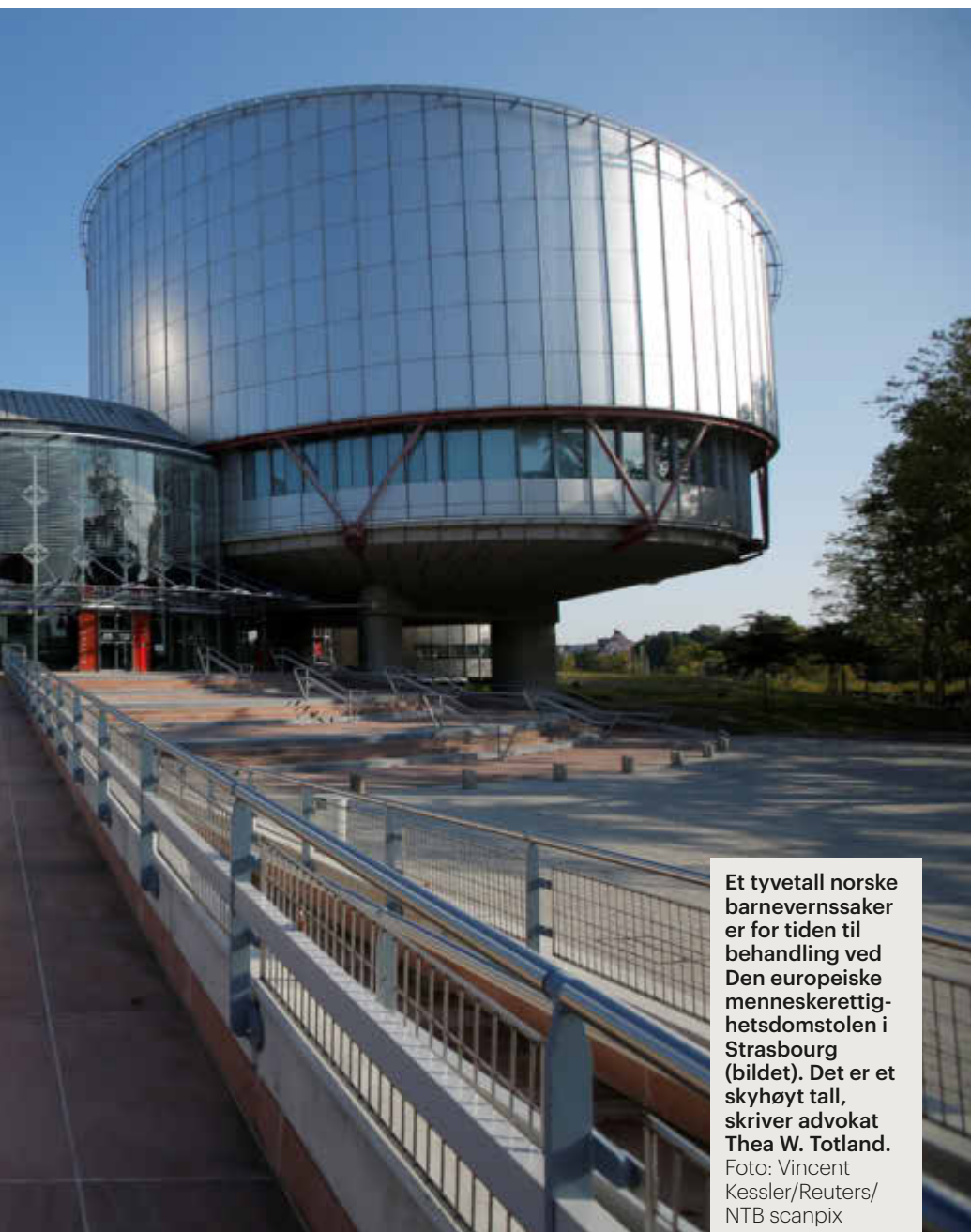
DEBATT
E-post:
debatt@aftenposten.no

Hovedinnlegg: 3000 tegn
inkl. mellomrom.
Legg ved portrettfoto.

Kortinnlegg: 400–1500 tegn.

KRONIKKER/
DEBATTINNLEGG
PÅ NETT
aftenposten.no/meninger

Aftenposten returnerer
ikke artikler som blir
sendt på papir.

Et tyvetall norske barnevernssaker er for tiden til behandling ved Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg (bildet). Det er et skyhøyt tall, skriver advokat Thea W. Totland. Foto: Vincent Kessler/Reuters/NTB scanpix

likegyldig hvor man bor. Det er store geografiske forskjeller i vurderingene. Et eksempel fra fylkesnemndenes årsrapport for 2018: Dersom man som foreldre klager på et akuttvedtak i Trøndelag, har man en statistisk sjanse på kun 3 prosent på å få medhold i klagen. Bor man i Oslo og Akershus, er sjansen for å få medhold 35 prosent. Igjen et høyst vilkårlig system.

Ankeinstans for fylkesnemnda er tingretten. Men heller ikke tingretten har ressurser eller kompetanse til å avsløre feilaktig barnevernsarbeid. Tingretten lener seg som regel tungt på barnevernets saksfremstilling, på kjennelsen fra fylkesnemnda og ikke minst på en eventuell sakkyn-digvurdering.

Og slik oppstår følgefeilene: Dårlig eller feilaktig barnevernsarbeid blir ikke oppdaget av fylkesnemnda, som ved sin kjennelse faktisk styrker barnevernets troverdighet. Tingretten er som påpekt heller ikke rustet for å avsløre feilene, og dermed får ofte barnevernet godkjenningstempel og så der.

EMD siste mulighet

Så skulle man tro at i rettsstaten Norge vil-

le en kompetent tredje instans, lagmannsretten, kunne avsløre følgefeilene? Men nei. Lagmannsretten har en silingsadgang og slipper igjennom bare et mindretall av barnevernssakene. For ikke å snakke om Høyesterett. Det skjer uhyre sjelden at rikets øverste domstol behandler en barnevernssak. Høyesterett ser ut til å ha abdisert når det gjelder rettsikkerheten for våre svakeste. En eiendomstvist eller en sak om fyllekjøring har mye større sjanse for å bli behandlet der.

Dermed blir tingrettens dom i de fleste tilfeller stående. Da er det bare én mulighet igjen: Den europeiske menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg. EMD kan imidlertid ikke avgjøre en barnevernssak, bare uttale seg om hvorvidt det offentlige Norge har brutt menneskerettighetene. Og det skjer jo, som vi vet.

Kronikkforfatteren er advokat i en av barnevernssakene som for tiden behandles av EMD.

Debatt

Politikerne er valgt av folket, men til hva?

Asbjørn Røiseland,

professor i statsvitenskap,
Nord universitet og Oslo Met

disse dager fylles norske rådhus av nye og forventningsfulle folkevalgte. Dessverre vil mange bli skuffet. Lovpålagte oppgaver, statlige bestemmelser og dårlig kommunøkonomi begrenser det lokale handlingsrommet. Mange løfter blir vanskelige å innfri. Begrenset lokalt handlingsrom er imidlertid ikke nytt.

Helt siden 1960-tallet og fremveksten av den moderne velferdsstaten, har anklager om statlig overstyring vært en del av ordskiftet. Like lenge har skiftende regjeringer hatt uttalte ambisjoner om å redusere statlig styring, og tunge reformer har hatt som siktemål å sikre større lokal autonomi: På 1980-tallet i form av nytt inntektssystem for kommunene, på 90-tallet gjennom ny kommunelov, nylig gjennom kommunereformen.

Begrenset effekt

Likevel kan vi slå fast at disse reformene har hatt begrenset effekt. Det skyldes dels at reformene, som kommunereformen, bare delvis er blitt gjennomført, dels at reformene har vært etterfulgt av andre typer statlig styring, som krav til kvalitet i tjenester.

Begrensningene ligger innebygd i det norske styringssystemet. Norge har utviklet en nasjonal velferdsstat hvor store deler av tjenesteproduksjonen skjer på lokalt nivå. Et slikt flernivåsystem innebærer at mer lokalt handlingsrom raskt vil lede til geografisk ulikhet. Flernivåsystemet gjør det snarere nødvendig at riks- og lokalpolitikk glir over i hverandre, og at lokalvalg blir vel så mye riktsvalg. Radikale endringer i lokale oppgaver virker derfor lite realistisk.

Men lokalt handlingsrom handler ikke bare om hva politikerne styrer over, det er også et spørsmål om hvordan de involveres i den politiske prosessen.

Administrasjon og politikk

I Norge har vi, mer enn i andre land, tradisjon for å skille tydelig mellom administrasjon og politikk. «Timeglass-modellen», der kontakten mellom administrasjon og politikk skal være tynnast mulig, og i prinsippet gå mellom rådmann og ordfører, fremstår som et ideal.

Å skille tydelig mellom adminis-

trasjon og politikk bidrar til ryddige ansvarslinjer og gir administrative ledere forutsigbarhet. Men det har også sin pris.

Det innebærer at folkevalgte i stor grad er henvist til å fatte beslutninger basert på problemforståelser, utredninger og alternativer som andre enn de selv har stått for. Dette blir et problem fordi prosessen med å tolke og forstå problemer og utfordringer så vel som å utvikle alternative løsninger, i høyeste grad er politikk. Den som kontrollerer slike prosesser, har tilhørende stor makt.

Internasjonalt er politisk lederskap et forskningsfelt i stor utvikling og sterk vekst. Denne forskningen understreker at det å være folkevalgt, og dermed en politisk leder, innebærer å ha ansvar for hele den politiske prosessen fra å til å. Dette idealet passer dårlig i norske kommuner, hvor det finnes et vannrett skott mellom politikere og administratorer i de aller fleste kommuner og hvor politikerne hovedsakelig driver saksbehandling.

Sterkere involvering

Det er grunn til å tro at lokale folkevalgtes følelse av reelt handlingsrom ville øke betydelig dersom norske kommunepolitikere hadde hatt en dypere lederrolle, der de ikke bare fattet formelle beslutninger, men var sterkere involvert i alt som går forut for at en sak havner på kommunestyrets bord. Det trengs med andre ord en tykkere forbindelse mellom politikk og administrasjon og mer dialog på tvers.

Radikale endringer på dette feltet ville kreve endringer i den norske kommuneloven, og er derfor urealistiske på kort sikt. Men det finnes spennende eksempler på kommuner som innenfor dagens regler, har utviklet arenaer hvor folkevalgte får anledning til å delta i problemdefinering og saksforberedelse.

De nye kommunestyrene bør sette av god tid til å diskutere hva slags lederskap de ønsker å utøve, hvordan de ønsker å bruke sine administrative hjelpere og hvordan lokalpolitikk kan gjøres mer meningsfylt for de folkevalgte.